

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

СТОЯНОВ Микола Михайлович

УДК 343.141/143(477)

**ВЛАСТИВОСТІ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ПОГОРЕЦЬКИЙ Микола Анатолійович,
Служба безпеки України, начальник Управління;

кандидат юридичних наук
ДЕРЕВ'ЯНКІН Сергій Леонідович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 7 липня 2010 р. о _13_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 4 червня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми обумовлена тим, що доказування та докази виступають найважливішими правовими засобами в реалізації завдань кримінального судочинства. Саме тому проблеми теорії доказів характеризуються своєю особливою широтою та розмаїттям, що сприяє появі численних наукових досліджень. У той самий час серед великої кількості теоретичних концепцій деякі питання, як і раніше, є маловивченими, низка положень теорії доказів у кримінальному судочинстві залишається предметом жвавих наукових дискусій. Частково цей стан речей пояснюється тим, що значна частина вчених відстоює основи теорії доказів, закладені за часів радянського кримінального процесу, інша ж виступає прихильниками радикальної зміни ряду наукових положень кримінально-процесуальної теорії доказування.

Питання, що стосуються проблем доказів та їхніх властивостей, розглядали у своїх працях багато процесуалістів. Для проведеного дослідження велике значення мали наукові розробки таких вчених, як: Ю.П. Аленін, В.Д. Арсеньєв, В.С. Балакшин, Р.С. Белкін, Л.Є. Володимиров, Ю.М. Грошевий, Є.А. Доля, В.І. Зажицький, З.З. Зінатулін, В.В. Золотих, К.Б. Каліновський, М.М. Кіпніс, Є.Г. Коваленко, Р.В. Костенко, О.М. Ларін, П.А. Лупінська, В.Т. Маляренко, В.Ю. Миронов, М.М. Михеєнко, С.В. Некрасов, Ю.К. Орлов, М.А. Погорецький, С.М. Сівочек, О.В. Смирнов, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, В.М. Тertiшник, А.І. Трусов, Ф.Н. Фаткулін, І.Я. Фойницький, О.О. Хмиров, С.А. Шейфер, М.Л. Якуб та інші.

Наукові дослідження в цій сфері в сучасній українській процесуальній літературі мають вибірковий характер. Окремі питання властивостей доказів у кримінальному процесі розглядали в кандидатських дисертаціях С.М. Сівочек «Оцінка джерел доказів у кримінальному процесі» (Київ, 2003 р.), О.С. Степанов «Належність та допустимість доказів у кримінальному процесі України» (Київ, 2007 р.) та М.В. Деєв «Достатність доказів у кримінальному процесі України» (Київ, 2008 р.). Однак на сьогоднішній день відсутнє комплексне дослідження властивостей доказів у їх системі, що не може не впливати на діяльність правозастосовчих органів з використання доказів під час досудового і судового провадження у кримінальних справах. Науково обґрунтована концепція розуміння властивостей доказів у кримінальному процесі має сприяти полегшенню їх збирання та дослідження, дозволить враховувати їхні особливості в розслідуванні та розгляді кримінальних справ, що, безумовно, позитивним чином впливатиме на стан боротьби із злочинністю, додержання прав та свобод юридичних і фізичних осіб.

Багато в чому проблема з'ясування поняття, сутності та властивостей доказів у кримінальному процесі ускладнюється термінологічним розмаїттям, різним розумінням термінів, відсутністю нормативного визначення. Ситуацію правової невизначеності активно використовують учасники процесу, не зацікавлені в об'єктивному та всебічному розслідуванні й вирішенні кримінальних справ. У той самий час нерідко виникає ситуація, коли в матеріалах справи містяться докази, що переконливо свідчать про винність підсудного, але вони отримані з порушенням кримінально-процесуального закону. Судді не завжди вилучають ці докази з

доказування та використовують їх при прийнятті процесуальних рішень. Доволі поширені випадки, коли, приймаючи рішення, суди недостатньо їх мотивують, а конкретні доводи спростовують загальними фразами, вдаються до штучного створення видимості достатньої сукупності доказів.

Такий стан речей уявляється неприпустимим у державі, яка поставила за мету стати правовою. Отже, вирішення питання властивостей доказів у кримінальних справах є нагальною проблемою, яка потребує вирішення на теоретичному рівні, чіткого нормативного визначення та впорядкування практики правозастосування.

Зважаючи на те, що це ще неповний перелік аргументів обґрунтування обраної теми дисертаційного дослідження, слід зазначити, що необхідність подальшого вдосконалення положень науки кримінального процесу та чинного кримінально-процесуального законодавства щодо властивостей доказів уявляється досить важливою і необхідною. Це й обумовило актуальність та вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на виконання основних положень, визначених Комплексною програмою профілактики правопорушень на 2007–2009 рр., затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України № 1767 від 20 грудня 2006 року. Спрямованість дисертаційного дослідження відповідає програмі наукових досліджень Одеської національної юридичної академії. Тема є складовою частиною загальної наукової теми «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970), що виконує Одеська національна юридична академія, а також складовою частиною наукових досліджень кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії за темою «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006–2010 рр.

Мета і завдання дослідження. Основна мета дисертації полягає в тому, щоб на основі системного аналізу теоретичних положень і сучасної практики доказування в кримінальному судочинстві, з урахуванням відповідних нормативних положень розробити науково обґрунтований підхід до вирішення проблем сучасного кримінально-процесуального доказування; вдосконалити систему теоретичних знань про зміст і засоби діяльності з доказування та сформулювати на цій основі відповідні теоретичні висновки і практичні рекомендації.

Дана мета зумовила визначення та вирішення таких завдань:

визначити гносеологічні та правові проблеми поняття, сутності і структури кримінально-процесуального доказування, а також кожного з елементів, що становлять його систему;

проаналізувати концепції розуміння доказів у кримінально-процесуальному праві, тлумачення поняття доказів у судовій і прокурорсько-слідчій практиці та на основі результатів аналізу виробити власну дефініцію;

проаналізувати та узагальнити теоретичні дослідження проблем, пов'язаних з визначенням властивостей доказів у кримінальному процесі;

встановити гносеологічну та процесуальну природу властивостей і характеристик доказів, їх сутність і значення та з урахуванням отриманих результатів надати науково обґрунтоване визначення належності, допустимості, достовірності, достатності їх системи; виявити ознаки, що їх відрізняють;

визначити місце кожної окремої властивості доказів у системі інших властивостей (характеристик) кримінально-процесуальних доказів;

показати роль і місце зазначених наукових та правових категорій у механізмі кримінально-процесуального регулювання, визначити їх взаємозв'язок та взаємообумовленість;

виявити тенденції розвитку інституту допустимості доказів; надати узагальнююче підсумкове поняття допустимості доказів у кримінально-процесуальному праві, розкрити його сутність, структуру і процесуальне значення;

проаналізувати правозастосовчу діяльність для виявлення найбільш загальних недоліків у використанні доказів під час порушення, розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ;

внести пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності кримінально-процесуального закону, слідчо-прокурорської та судової практики у сфері доказування в обсязі досліджуваних питань.

Об'єктом дослідження виступили теоретичні та нормативні положення, що розкривають і регламентують закономірності та зміст кримінально-процесуального доказування, поняття та сутність доказів, методикку їх використання при прийнятті процесуальних рішень, а також практична діяльність органів кримінальної юстиції з доказування при провадженні в кримінальних справах, матеріали слідчо-прокурорської та судової практики.

Предметом дослідження є комплекс правових, теоретичних і практичних проблем, що стосуються властивостей доказів у кримінальному процесі.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовувалися загальнонаукові (аналіз і синтез, узагальнення та ін.) і спеціальні методи пізнання: метод системного аналізу – дав можливість розглянути властивості доказів як систему пов'язаних між собою елементів; формально-юридичний метод – використовувався при аналізі норм Конституції України, кримінально-процесуального законодавства, постанов Пленуму Верховного Суду України; історико-правовий метод – дав змогу показати історичний розвиток доказів та їхніх властивостей, визначити шляхи вдосконалення нормативної регламентації питання властивостей доказів у новому кримінально-процесуальному законодавстві України; порівняльний метод – застосовувався при аналізі особливостей механізму встановлення властивостей доказів у кримінально-процесуальному доказуванні зарубіжних країн; структурний метод – дозволив вивчити структуру і зміст компонентів окремих властивостей доказів; формально-логічний метод – застосовувався для визначення понятійного апарату за темою дисертаційного дослідження; статистичний метод – використовувався для аналізу й узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження; соціологічні методи (анкетування та інтерв'ювання) – застосовувались при вивченні й узагальненні практичної діяльності суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів; герменевтичний метод – був застосований під час встановлення змісту поняття «доказ» на основі легальної дефініції, дослідження

норм, що становлять інститут допустимості доказів. Використання методу моделювання і прогнозування дало можливість сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України. Названі методи використовувались у роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність дослідження та істинність отриманих наукових результатів.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові положення, що містяться у працях українських і зарубіжних вчених з філософії, кримінального процесу, криміналістики.

Нормативну базу дослідження становлять норми законодавства України та зарубіжних держав, практика Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду України.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати узагальнення 300 справ, розглянутих місцевими, апеляційними судами та Верховним Судом України, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, опублікована практика, а також узагальнені дані анкетування суддів, прокурорів, слідчих прокуратури та органів МВС України, адвокатів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці науково обґрунтованого поняття та визначення властивостей доказів, створенні теоретичної бази для внесення пропозицій з удосконалення кримінально-процесуального законодавства і практичної діяльності правозастосувачів з обґрунтування прийняття процесуальних рішень. Подана праця є першим комплексним дослідженням системи властивостей доказів у кримінальному процесі. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки, практики та відповідають вимогам наукової новизни.

Наукову новизну результатів проведення дослідження можна конкретизувати в таких положеннях і висновках:

вперше:

сформульовано визначення поняття доказів як будь-яких відомостей, що зібрані в передбаченому законом порядку, на підставі яких орган дізнання, слідчий, прокурор та суд встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі; належності як властивості доказу, що характеризує зв'язок відомостей, які становлять його зміст, із обставинами, що підлягають доказуванню в кримінальній справі; допустимості як властивості доказу, що характеризує його з погляду законності джерела, способів і форм збирання відомостей про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі; достовірності доказів як відповідності доказу об'єктивній дійсності, його безсумнівності, обумовленої проведенням кримінально-процесуальним дослідженням; достатності як системи належних, допустимих і достовірних доказів, що забезпечує безсумнівне встановлення наявності або відсутності обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі;

обґрунтовано тезу про необхідність вживання терміна «властивість» лише до тих ознак відомостей про обставини справи, які є невід'ємними від сутності

феномена доказу – належності та допустимості; що ж до іншої ознаки – достовірності – прийнятним уявляється використання терміна «характеристика»;

визначено безумовні підстави недопустимості доказів у кримінальних справах;

сформульовано на підставі отриманих під час дослідження наукових результатів низку пропозицій щодо змін та доповнень до ст.ст. 64, 65, 66, 83, 94 чинного КПК України та проекту нового КПК України з питань визначення предмета доказування, доказів у кримінальному процесі, збирання доказів, документів як джерел доказів, підстав до порушення кримінальної справи та наведено власні редакції даних статей;

запропоновано доповнити КПК України ст.ст. 64¹, 64², 65¹, 65², 65³, 65⁴, які визначають поняття кримінально-процесуального доказування, дослідження доказів, належності, допустимості, достовірності та достатності доказів;

удосконалено:

твердження про те, що замість виокремлення перевірки та оцінки окремим елементом процесу доказування в кримінальних справах має виступати дослідження доказів, що становить собою здійснювану з дотриманням принципів кримінального судочинства розумову та практичну діяльність суб'єктів кримінально-процесуального доказування з визначення властивостей (характеристик) доказів та їх системи, формування на цій основі висновків з метою прийняття законних та обґрунтованих кримінально-процесуальних рішень;

визначення локального предмета доказування, який становить собою сукупність обставин, що підлягають доказуванню та не пов'язані з вирішенням кримінальної справи по суті;

пропозиції стосовно необхідності визначення результату дослідження допустимості (встановлення недопустимості) доказів із зазначенням відповідних підстав у мотивувальній частині підсумкових процесуальних рішень, без оформлення окремого процесуального документа;

обґрунтування тези щодо необхідності запровадження інституту крайньої необхідності в кримінально-процесуальному праві;

критичне ставлення до висновку про те, що умовою допустимості зібраних доказів є можливість їх перевірки, визначеність джерела інформації, заперечення включення припущень і здогадок;

твердження про необхідність нормативного закріплення в авторському баченні положень деяких концепцій допустимості доказів («асиметрії» правил допустимості, «плодів отруєного дерева» тощо);

набуло подальшого розвитку:

положення, що доказами в кримінальному процесі необхідно вважати єдність відомостей про обставини справи та процесуальної форми їх отримання, які перебувають між собою в діалектичному зв'язку, і тому до числа властивостей доказів у справі можна віднести лише належність та допустимість;

обґрунтування тези, що у визначення належності доказів не може бути включено вказівку про здатність встановлювати обставини, які підлягають доказуванню у справі;

обґрунтування тези про те, що право на виключення доказу з процесу доказування в разі встановлення незаконності його отримання є конституційним правом особи, а визнання презумпції недопустимості доказів становить собою гарантію такого права;

наведення аргументів проти недиференційованого підходу до порушень вимог кримінально-процесуального закону при збиранні доказів, а отже, підтримання позиції необхідності поділу таких порушень на безумовні та умовно-оцінні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

а) науково-дослідницькій сфері – для розробки науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо подальших наукових досліджень з питань теорії доказів, підготовки наукової літератури;

б) нормотворчій діяльності – при внесенні змін і доповнень до чинного КПК України, а також при доопрацюванні проекту нового КПК України;

в) правозастосовчій діяльності – при провадженні в кримінальних справах, обґрунтуванні та забезпеченні режиму законності кримінально-процесуальних рішень; для оптимізації процесу правозастосування;

г) навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінальний процес України», спеціальних курсів, а також при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Основна частина опублікованих праць є одноосібними. Основні теоретичні положення та розробки, які характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, одержані автором особисто.

У співавторстві з Н.Г. Нарбіковою опублікована стаття, в якій автором проаналізовано теоретичні проблеми визначення достовірності, процес перетворення імовірності на достовірність, досліджено співвідношення достовірності з властивостями доказів, сформульовано визначення поняття достовірності доказів.

У співавторстві з В.І. Самариним опублікована стаття, в якій автором проаналізовано теоретичні проблеми визначення поняття допустимості, умов (критеріїв) допустимості доказів, процесуального порядку та правових підстав визнання відомостей про обставини справи недопустимими.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження апробовані за декількома напрямками. Висновки й положення дисертаційного дослідження неодноразово обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії, використовувалися автором при проведенні семінарських занять із курсу «Кримінальний процес України» в Одеській національній юридичній академії. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях і семінарах, у тому числі на: Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Проблеми реформування правовідносин у сучасних умовах очима молодих дослідників» (м. Київ, 20-21 квітня 2006 р.); 9-ій Звітній науковій

конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми удосконалювання правових засобів і механізмів протидії злочинності в сучасному суспільстві» (м. Мінськ, 13-14 жовтня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правосуддя як інститут забезпечення прав та свобод громадянина» (м. Великий Новгород, 20-21 квітня 2007 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правові традиції та їх інституалізація в російській правовій системі» (м. Курськ, 26 жовтня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права», присвяченій пам'яті професорів кафедри правосуддя М.М. Михеєнка та М.Й. Штефана (м. Київ, 31 жовтня 2008 р.); Міжнародній науковій конференції «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28-29 листопада 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Четверті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 28-29 листопада 2008 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Законність і правопорядок у сучасній Україні» (м. Одеса, 19-20 грудня 2008 р.); XVI Міжнародній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Ломоносов» (м. Москва, 14-18 квітня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «П'яті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 27-28 листопада 2009 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти» (м. Суми, 11-12 грудня 2009 р.); Міжнародній щорічній науковій конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяченій пам'яті видатних вчених-юристів П.О. Недбайла, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави» (м. Львів, 11-13 лютого 2010 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 21-22 травня 2010 р.). Крім того, результати дослідження дисертант використав під час участі в кримінальних справах як захисник, представник потерпілого, цивільного позивача.

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 21 науковій публікації, у тому числі 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, та 13 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з них основного тексту – 196 сторінок, додатків – 10 сторінок, списку використаних джерел, що містить 372 найменування, – 39 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична та практична цінність, викладаються положення, що виносяться на захист, наводяться дані про апробацію результатів дослідження та публікації.

Перший розділ «Кримінально-процесуальне доказування, докази: поняття, сутність та ознаки» складається з двох підрозділів, у яких розглянуто питання сутності доказування та правової природи доказів у кримінальному процесі, проаналізовано теоретичні та правові основи визначення властивостей доказів у кримінальному процесі.

У *підрозділі 1.1. «Загальна характеристика доказування та доказів у кримінальному процесі»* досліджено загальнотеоретичні питання щодо визначення доказування в кримінальному судочинстві, розглянуто поняття та проаналізовано правову природу доказів в історичному аспекті розвитку цього феномена.

У роботі висвітлюється питання виділення двох аспектів доказування, дається авторське визначення доказування в кримінальних справах як діяльності органу дізнання, слідчого, прокурора, суду, здійснюваної за участі інших суб'єктів кримінального процесу, спрямованої на збирання та дослідження доказів з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

Досліджуються критерії перевірки та оцінки доказів, обґрунтовується, що замість виокремлення таких категорій як окремий елемент процесу доказування в кримінальних справах має виступати дослідження доказів, що становить собою здійснювану з дотриманням принципів кримінального судочинства розумову та практичну діяльність суб'єктів кримінально-процесуального доказування з визначення властивостей (характеристик) доказів та їх системи, формування на цій основі висновків з метою прийняття законних та обґрунтованих кримінально-процесуальних рішень.

Автор поданого дослідження підтримує поширену позицію науковців, які стверджують, що доказами в кримінальному процесі необхідно вважати єдність відомостей про обставини справи та процесуальну форму їх отримання, які перебувають між собою в діалектичному зв'язку. Відомості та процесуальна форма їх одержання є невід'ємними сторонами доказу. При розумінні доказів тільки як відомостей відображається лише гносеологічна сторона кримінально-процесуального пізнання, залишиться поза увагою процесуальна форма введення інформації в кримінальний процес.

З урахуванням того, що відомості, які використовуються для вирішення питань, що виникають на стадії виконання судового рішення (вироку, постанови, ухвали), теж є доказами, докази в кримінальних справах визначено як будь-які відомості, що зібрані в передбаченому законом порядку, на підставі яких орган дізнання, слідчий, прокурор та суд встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

У *підрозділі 1.2. «Теоретичні та правові засади визначення властивостей доказів у кримінальних справах»* розглядаються питання визначення властивостей

доказів, встановлення їх переліку, проводиться критичний аналіз аргументів віднесення, крім належності та допустимості, до числа властивостей інших ознак доказів.

Досліджено та критично оцінено позицію вчених-процесуалістів (Ю.К. Орлов, В.М. Тертишник) щодо віднесення достовірності до числа властивостей доказів. Уявляється правильним говорити про достовірність як критерій дослідження вже наявного доказу, що має властивості належності та допустимості, у разі підтвердження висновку про відповідність дійсності отриманих відомостей у сукупності з іншими доказами у справі, що дає підстави говорити про їх безсумнівність. Зазначено, що в цьому разі варто відокремлювати властивості доказів як ознаки, що утворюють певне явище (доказ), без яких воно втрачає такий статус, від інших ознак, що характеризують вже існуюче явище. Отже, вбачається необхідним вживання терміна «властивість» лише до тих ознак відомостей про обставини справи, які є невід'ємними від феномена доказу – належності та допустимості; що ж до іншої ознаки – достовірності – прийнятним уявляється використання терміна «характеристика». Однак, зважаючи на неприйнятність окремого, автономного розгляду властивостей та характеристики доказів, вважаємо за можливе умовно відносити до числа властивостей достовірність доказів. Безумовно, в основу процесуальних рішень у кримінальній справі повинна бути покладена достатня сукупність не тільки належних та допустимих, а й достовірних відомостей. Така сукупність свідчить про існування системи доказів. Достатність виступає властивістю системи доказів, компонентами якої є: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання, повнота встановлених обставин предмета доказування, інваріантність.

Дисертант підтримує твердження, що переконливість (сила, значення, значимість) доказу становить собою прояв достовірності, адже остання є безсумнівністю доказу, яка не може бути непереконливою.

Другий розділ «Сутнісна характеристика властивостей доказів» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню властивості належності та допустимості доказів у кримінальному процесі.

У підрозділі 2.1. «Належність доказів: зміст та значення» проаналізовано теоретичні підходи щодо сутності та правової природи належності доказів.

Зазначено, що у визначення належності доказів не може бути включено вказівку про здатність встановлювати обставини, що підлягають доказуванню у справі. У роботі підкреслюється, що наслідком такого підходу є неминуче ототожнення властивості належності доказів із їх достовірністю або достатністю. У зв'язку з цим належність доказів визначено як властивість доказу, що характеризує зв'язок відомостей, які становлять його зміст, із обставинами, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

Автор досліджує зарубіжний досвід та висловлює критичне ставлення до твердження, що в змагальному кримінальному процесі належність становить змістовний критерій допустимості доказів.

Розглянуто питання про поділ належності за відповідними критеріями. Належність класифіковано: за способом встановлення обставин предмета

доказування: позитивна, негативна; стосовно встановлюваних обставин: пряма та побічна (непряма); за функціональним призначенням: допоміжна, перевірна; за джерелом виникнення відомостей: причинно-наслідкова, кореляційна.

На підставі аналізу норм КПК України та наукових досліджень аргументована необхідність виділення обставин, що підлягають встановленню у справі, але які не складають кінцевої мету доказування та не належать до допоміжних або доказових фактів (зокрема, обставин, що встановлюються під час вжиття примусових заходів, при зупиненні досудового слідства, вирішенні питань на стадії виконання судового рішення тощо). Робиться висновок про те, що локальний предмет доказування становить собою сукупність обставин, які підлягають доказуванню, але не пов'язані з вирішенням кримінальної справи по суті.

У підрозділі 2.2. «Властивість допустимості доказів у кримінальному судочинстві» розкривається сутність допустимості кримінально-процесуальних доказів. Детально проаналізовано поняття та умови допустимості в теорії доказів, чинному кримінально-процесуальному законодавстві та практиці його застосування.

Запропоновано впровадження в кримінально-процесуальному праві інституту крайньої необхідності в аспекті визнання допустимим виправдувального доказу, отриманого з порушенням закону. Крайньою необхідністю визнається порушення закону під час збирання доказів, якщо таке порушення спричинило настання менш істотної шкоди, ніж могло б заподіяти невикористання цих доказів у процесі доказування, та якщо іншими засобами уникнути невикористання доказів було неможливо.

Доведено, що право на виключення доказу з процесу доказування в разі встановлення незаконності його отримання є конституційним правом особи, а визнання презумпції недопустимості доказів становить собою гарантію такого права.

Зроблено висновок про те, що можливість перевірки доказів, визначеність джерела інформації, заперечення включення припущень та здогадок не є умовами допустимості зібраних доказів. На цій підставі зроблено висновок про те, що єдиним загальним критерієм недопустимості доказів є виявлення порушень закону при їх збиранні. Інші ж критерії є похідними та зачіпають окремі сторони процесуальної форми.

У роботі здобувач досліджує існуючі концепції допустимості доказів, надано пропозиції стосовно нормативного закріплення положень теорії «асиметрії» правил допустимості та доктрини «плодів отруєного дерева».

Зазначено те, що розуміння такої умови допустимості доказів, як належне джерело, науковці трактують, як правило, виключно як законність одержання доказів лише з передбачених у ч. 2 ст. 65 КПК України джерел. Як уявляється, належність джерела означає також і відповідність відомостей про обставини злочину передбаченому законом процесуальному джерелу доказів. У зв'язку з цим запропоновано, за аналогією з іншими процесуальними галузями законодавства, передбачити в КПК України, що обставини справи, які за законом мають бути

підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Третій розділ «Система властивостей кримінально-процесуальних доказів» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню механізму та особливостям встановлення властивостей доказів у кримінальних справах, а також взаємозв'язку та співвідношенню властивостей доказів та їх системи.

У *підрозділі 3.1. «Механізм встановлення властивостей доказів»* розглядається порядок встановлення умов та компонентів властивостей доказів. Особливості визначення належності доказів обумовлені їх видом. У разі встановлення належності прямих доказів від суб'єктів доказування вимагається мінімальна сукупність інтелектуальних зусиль, їх внутрішнє переконання максимально формалізовано. Протилежна ситуація складається при дослідженні побічних (непрямих) доказів, зв'язок із обставинами кримінальної справи яких є неоднозначним та виявляється лише у всій сукупності зібраних у справі відомостей.

Аргументується позиція, що результат дослідження допустимості (встановлення недопустимості) доказів має міститися із зазначенням відповідних підстав у мотивувальній частині підсумкових процесуальних рішень, без оформлення окремого процесуального документа.

Аналіз судової практики та наукових праць дозволяє виявити такий механізм дослідження достовірності доказів суб'єктами доказування в кримінальних справах: провадиться аналіз доказу з метою встановлення джерела, з якого отримані відомості; вивчається зміст відомостей (внутрішня послідовність і несуперечність, наявність неточностей і т.д.); отримана інформація зіставляється з інформацією, отриманою за допомогою інших доказів.

На основі аналізу чинного кримінально-процесуального закону, наукової літератури та узагальнення практики вбачається можливим стверджувати, що дослідження достатності доказів полягає в тому, що суб'єкт доказування для прийняття процесуального рішення повинний встановити конкретність предмета доказування, дійти переконання в тому, що всі обставини предмета доказування підтверджуються зібраними доказами, а також, що із сукупності зібраних доказів можливий тільки один достовірний висновок.

У *підрозділі 3.2. «Особливості визначення властивостей доказів на різних стадіях кримінального процесу»* розглянуто проблеми встановлення властивостей доказів на досудових та судових стадіях кримінального судочинства, а також проаналізовано напрями підвищення ефективності доказування в кримінальних справах.

Аргументується позиція щодо наявності доказування на всіх стадіях кримінального судочинства, зокрема на стадії порушення кримінальної справи. Тому автор погоджується з тими вченими-процесуалістами (А.О. Ляш, С.М. Стахівський), які відносять до числа доказів належні відомості, які отримані на первісній стадії процесу в результаті провадження передбачених законом процесуальних дій. У роботі пропонується нормативно закріпити, що дані, отримані під час проведення процесуальних дій до порушення кримінальної

справи, виступають доказами у справі, а матеріали, в яких вони містяться, є процесуальним джерелом доказів – іншими документами.

Здобувач підтримує тих науковців, які пропонують дозволити призначення експертизи до порушення кримінальної справи. Проведення експертного дослідження трупів, наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, вибухових речовин до порушення кримінальної справи є виправданим й обґрунтованим, але за умови, що зразки для дослідження не будуть втрачені, тобто буде збережена можливість проведення додаткового або повторного експертного дослідження.

Звертається увага на дискусійне питання щодо вирішення проблеми допустимості доказів до судового розгляду справи. Піддається критиці пропозиція (Я.П. Зейкан, С.В. Марасанова), відповідно до якої всі питання про допустимість доказів повинні вирішуватися не пізніше, ніж під час попереднього розгляду справи суддею. Автор підтримує тезу про те, що особливий зміст виключення доказів на цій стадії присутній тільки в суді присяжних. Присяжні відгороджуються таким чином від впливу на них відомостей, отриманих з порушенням процесуального закону.

У підрозділі 3.3. *«Взаємозв'язок і співвідношення властивостей доказів та їх системи»* аналізується системний аспект встановлення та співіснування властивостей доказів, досліджується їх взаємообумовленість та взаємозалежність.

Аналіз наукової літератури та практики мотивування процесуальних рішень свідчить про необхідність визначення чітких критеріїв розмежування властивостей доказів. Здобувач наголошує, що змішування різних властивостей має наслідком помилки в дослідженні доказів, що відбивається на законності та обґрунтованості процесуальних рішень.

Доведено, що підхід до взаємопов'язаного розгляду допустимості та достовірності доказів є більш конструктивним, ніж їх автономний розгляд. Чинне законодавство та теорія доказів містять положення, відповідно до яких допустимість відомостей про обставини, що підлягають доказуванню, при порушенні процесуальної форми ставиться в залежність від ступеня впливу такого порушення на достовірність отриманих даних. Правила допустимості доказів покликані гарантувати дотримання прав учасників процесу при збиранні доказової інформації та забезпечити достовірність одержаних відомостей. Недотримання цих правил тягне за собою виникнення сумнівів різного ступеня істотності в достовірності отриманої інформації. Таким чином, правила допустимості доказів забезпечують їх достовірність. У той самий час висновок про допустимість передує, але не заміняє висновок про достовірність доказу.

Щодо взаємозв'язку допустимості з належністю, то такий зв'язок не простежується. Між належністю доказів та їх достовірністю існує односторонній зв'язок. Тільки належний доказ може бути визнано достовірним. Належність доказу не вирішує заздалегідь питання про його достовірність. Тобто належні відомості можуть бути як достовірними, так і недостовірними. Належність відомостей створює потенційну можливість для встановлення їх достовірності. Докази, зібрані в кримінальній справі, повинні встановлювати необхідні обставини предмета доказування. Таким чином, у доказуванні можуть бути використані лише належні докази. Достовірність доказів встановлюється в порядку здійснення їх

дослідження. Звідси виходить, що неналежні відомості не використовуються в процесі доказування, а тому їх не може бути досліджено, тобто вони не можуть бути достовірними.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні встановлення властивостей доказів у кримінальному процесі. До головних наукових і практичних результатів дисертації належать:

1. Кримінально-процесуальне доказування становить собою діяльність органу дізнання, слідчого, прокурора, суду, здійснювану за участі інших суб'єктів кримінального процесу, спрямовану на збирання та дослідження доказів з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі. Замість виокремлення категорій «перевірки» та «оцінки доказів» як окремого елемента процесу доказування в кримінальних справах має виступати дослідження доказів, що становить собою здійснювану з дотриманням принципів кримінального судочинства розумову та практичну діяльність суб'єктів кримінально-процесуального доказування з визначення властивостей (характеристик) доказів та їх системи, формування на цій основі висновків з метою прийняття законних та обґрунтованих кримінально-процесуальних рішень.

2. Доказ у кримінальному процесі становить систему декількох постійних, взаємозалежних елементів. Такими елементами є відомості про обставини справи та процесуальна форма їх одержання. Доказування здійснюється на всіх стадіях кримінального судочинства, в тому числі на стадії виконання вироку, постанови і ухвали. Тому при визначенні поняття доказів у кримінально-процесуальному законі необхідно замість сталого виразу «обставини, що мають значення для вирішення кримінальної справи» використовувати таке словосполучення: «обставини, що підлягають доказуванню в кримінальній справі». Таким чином, докази в кримінальних справах можуть бути визначені як будь-які відомості, що зібрані в передбаченому законом порядку, на підставі яких орган дізнання, слідчий, прокурор та суд встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

3. Вживання терміна «властивість» можливе лише до тих ознак відомостей про обставини справи, які є невід'ємними від сутності феномена доказу. Прийнятним є використання в цьому разі відомої аксіоми: якщо, за відсутності деяких ознак, існування певного явища можливе без змін, це означає, що ці ознаки не відображають істинної сутності явища. Властивостями доказів у кримінальному процесі є їх належність та допустимість, які характеризують зміст та форму доказів відповідно. Термін «характеристика» уявляється прийнятним для визначення іншої ознаки – достовірності. Достатність виступає властивістю системи доказів, компонентами якої є: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання, повнота встановлених обставин предмета доказування, інваріантність.

4. Достовірність – це відповідність доказу об'єктивній дійсності, його безсумнівність, обумовлені проведеним кримінально-процесуальним дослідженням. Висновок про достовірність окремого доказу можна зробити лише після дослідження всіх зібраних у справі доказів у їх системі. У той самий час достовірність є характеристикою окремо взятого доказу, а не їх сукупності. Перетворення імовірності на достовірність супроводжує процес доказування у справі. Сумніви в процесі побудови слідчих версій, збирання доказів виправдані з позиції всебічного, повного та об'єктивного встановлення обставин справи. Але використовуватися для прийняття процесуальних рішень повинні лише докази, достовірність яких після їх дослідження не викликає в суб'єктів доказування будь-яких сумнівів. У той самий час, внаслідок закріплення та дії принципу презумпції невинності, суб'єкти доказування, що представляють сторону захисту, мають право використовувати в кримінальному процесі дані, у достовірності яких вони не переконані. Суб'єкти доказування, які ведуть або ініціюють кримінальний процес, такого права не мають.

5. Переконливість (сила, значення, значимість) доказу становить собою прояв достовірності через те, що остання є безсумнівністю доказу, яка не може бути непереконливою. Достовірність доказу прямо впливає на його здатність відобразитися на формуванні внутрішнього переконання суб'єкта доказування. Таким чином, сила (значимість) доказів, як логічна переконливість доказової (обвинувальної або виправдувальної) тези, не становить самостійного значення властивості доказів у кримінальному процесі.

6. Властивість достатності доказів у кримінальному судочинстві є вимогою, що виражається в наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, що отримана в результаті всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин кримінальної справи та всієї сукупності зібраних у ній доказів, і яка достовірно встановлює всі обставини, що утворюють предмет доказування. Достатність становить собою системну властивість доказів, компонентами якої є: логічна послідовність, однозначність висновків, погодженість і несуперечність доказів і встановлених обставин, стійкість знання (незмінність у разі виникнення сумнівів з приводу одного з доказів), повнота встановлених обставин предмета доказування, інваріантність (сталість змісту знання незалежно від його подальшого обґрунтування).

7. У визначення належності не може бути включено вказівку про здатність доказу встановлювати обставини, що підлягають доказуванню у справі. Наслідком такого підходу є неминуче ототожнення властивості належності доказів із їх достовірністю або достатністю. У зв'язку з цим належність доказів визначено як властивість доказу, що характеризує зв'язок відомостей, які становлять його зміст, із обставинами, що підлягають доказуванню в кримінальній справі.

8. Локальний предмет доказування становить собою сукупність обставин, що підлягають доказуванню, але не пов'язаних із вирішенням кримінальної справи по суті (зокрема, обставин, що встановлюються під час вжиття примусових заходів, при зупиненні досудового слідства, вирішенні питань на стадії виконання судового рішення тощо).

9. Можливість перевірки доказів, визначеність джерела інформації, заперечення включення припущень і здогадок не є умовами допустимості доказів. Єдиним загальним критерієм недопустимості доказів є виявлення порушень закону при їх збиранні. Належність та достовірність не повинні проектуватися на таку властивість, як допустимість. Це зовсім різні, відмінні одна від іншої правові категорії. Питання спричинення недопустимості доказів внаслідок вчинення порушення кримінально-процесуального закону не може бути пов'язане тільки з необхідністю встановлення достовірності відомостей. Іншим фактором має виступати дотримання базових конституційних прав та свобод людини.

10. Інститут крайньої необхідності має бути впроваджено в кримінально-процесуальне право. Крайньою необхідністю визнається порушення закону під час збирання доказів, якщо таке порушення спричинило настання менш істотної шкоди, ніж могло б заподіяти невикористання цих доказів у процесі доказування, та якщо іншими засобами уникнути невикористання доказів було неможливо.

11. Право на виключення доказу з процесу доказування в разі встановлення незаконності його отримання є конституційним правом особи, а визнання презумпції недопустимості доказів становить собою гарантію такого права. Результат дослідження допустимості (встановлення недопустимості) доказів має міститися із зазначенням відповідних підстав у мотивувальній частині підсумкових процесуальних рішень, без оформлення окремого процесуального документа.

12. Структура дослідження доказів, схематично відображена як «належність – допустимість – достовірність – достатність», визначає механізм та послідовність встановлення властивостей доказів. Між належністю доказів та їх достовірністю існує однобічний зв'язок. Тільки належний доказ може бути визнано достовірним. Належність доказу не вирішує заздалегідь питання про його достовірність. Тобто належні відомості можуть бути як достовірними, так і недостовірними. Належність відомостей створює лише потенційну можливість для встановлення їх достовірності. Зв'язок допустимості з належністю не простежується. Правила допустимості доказів покликані гарантувати дотримання прав учасників процесу при збиранні доказової інформації та забезпечити достовірність одержаних відомостей. Недотримання цих правил тягне за собою виникнення сумнівів різного ступеня істотності в достовірності отриманої інформації. Таким чином, правила допустимості доказів забезпечують їх достовірність. У той самий час висновок про допустимість передує, але не заміняє висновку про достовірність доказу.

У дисертації висловлені й інші положення, висновки та пропозиції, спрямовані на поліпшення практики доказування, вдосконалення норм кримінально-процесуального законодавства та розвиток теорії доказів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стоянов Н.М. Дифференцированный подход к нарушениям правил допустимости доказательств /Н.М. Стоянов //Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. – Вип. 27. – О.: Юрид. літ-ра, 2006. – С. 134-136.

2. Стоянов Н.М. Институт допустимости доказательств в уголовном судопроизводстве Украины: взгляд на будущее через призму настоящего /Н.М. Стоянов //Адвокатская практика. – 2008. – № 5. – С. 37-39.
3. Стоянов М.М. До питання визначення властивостей доказів у кримінальному процесі /М.М. Стоянов //Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. – Вип. 44. – О.: Юрид. літ-ра, 2008. – С. 208-213.
4. Стоянов М.М. Взаємозв'язок та механізм встановлення властивостей та характеристик доказів у кримінальних справах /М.М. Стоянов //Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. – Вип. 34. – О.: Фенікс, 2008. – С. 264-270.
5. Стоянов М.М. Сутність достовірності доказів у кримінальному судочинстві /Н.Г. Нарбікова, М.М. Стоянов //Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. – Вип. 36. – О.: Фенікс, 2009. – С. 251-256.
6. Стоянов Н.М. Проблемы совершенствования правового регулирования допустимости доказательств в уголовном процессе Украины и Республики Беларусь: сравнительно-правовой анализ /В.И. Самарин, Н.М. Стоянов //Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5. – С. 139-143.
7. Стоянов М.М. Концепції допустимості доказів: проблеми теорії, нормативної регламентації та правозастосовчої практики /М.М. Стоянов //Часопис Академії адвокатури України. – 2009. – № 3 (4) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2009-3/content.html>
8. Самарин В. К вопросу определения элементов уголовно-процессуального доказывания /В. Самарин, Н. Стоянов //Юстыцыя Беларусі. – 2010. – № 2. – С. 53-55.
9. Стоянов Н.М. Основания, порядок и последствия признания доказательств недопустимыми в уголовном процессе Украины /Н.М. Стоянов //»Проблемы совершенствования правовых средств и механизмов противодействия преступности в современном обществе», Междунар. науч.-практ. конф. (2006; Минск). Международная научно-практическая конференция «Проблемы совершенствования правовых средств и механизмов противодействия преступности в современном обществе», 13-14 окт. 2006 г.: [материалы] /редкол. А.В. Барков (отв. ред.) [и др.]. – Минск: Изд-во БГУ, 2007. – С. 189-192.
10. Стоянов Н.М. Институт допустимости доказательств в уголовном судопроизводстве Украины: взгляд на будущее через призму настоящего /Н.М. Стоянов //»Правосудие как институт обеспечения прав и свобод человека и гражданина», Междунар. науч.-практ. конф. студ., аспирантов и молодых ученых (2007; Великий Новгород). Международная научно-практическая конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Правосудие как институт обеспечения прав и свобод человека и гражданина», 20-21 апр. 2007 г.: [материалы] /отв. ред. А.В. Гусев; НовГУ имени Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2007. – С. 198-200.
11. Стоянов Н. Традиции и новации в определении свойств доказательств: сравнительно-правовой аспект (уголовно-процессуальное законодательство Украины и Российской Федерации) /Н. Стоянов //»Правовые традиции и их институализация в Российской правовой системе», III Конф. юрид. фак. КГУ (2007; Курск). III Конференция юридического факультета КГУ «Правовые

- традиции и их институализация в Российской правовой системе», 26 окт. 2007 г. /отв. ред. Е.Н. Воронов. – Курск: Курск. гос. ун-т, 2007. – Ч. 2. – С. 140-142.
12. Стоянов М. Зв'язок властивостей доказів у кримінальному судочинстві України /М.М. Стоянов //Сучасний вимір держави та права: зб. наук. пр. /за ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2008. – С. 477-478.
 13. Стоянов М.М. До питання про нормативне визначення властивостей доказів (елементів оцінки доказів) у кримінально-процесуальному законодавстві України /М.М. Стоянов //»Актуальні проблеми юридичної науки», Міжнар. наук. конф. (2008; Хмельницький). Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми юридичної науки» 28-29 листоп. 2008 р.: [«Сьомі осінні юридичні читання»: матеріали]. – Хмельницький: Вид-во Хмельницьк. ун-ту упр. та права, 2008. – С. 224-226.
 14. Стоянов М.М. Сила (переконливість) доказів у кримінальному процесі /М.М. Стоянов //»Законність і правопорядок у сучасній Україні», Конф. (2008; Одеса). Конференція «Законність і правопорядок у сучасній Україні», 19-20 груд. 2008 р.: [матеріали]. – О.: Фенікс, 2008. – С. 75-77.
 15. Стоянов М.М. Достовірність як елемент оцінки доказів у кримінальному процесі України /М.М. Стоянов //»Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права», Міжнар. наук.-практ. конф. (2009; Київ). Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми кримінально-процесуального та цивільного процесуального права», 2009 р.: [присвяч. пам'яті професорів кафедри правосуддя М.М. Михеєнка та М.Й. Штефана : матеріали]. – К.: ВГЛ «Обрій», 2009. – С. 236-239.
 16. Стоянов Н.М. К вопросу об определении критериев проверки и оценки доказательств в уголовном процессе /Н.М. Стоянов //»Правове життя сучасної України», Міжнар. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу (2009 ; Одеса). Міжнародна наукова конференція професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України», 2009 р. : [матеріали] /відп. ред. д-р юрид. наук., проф. Ю.М. Оборотов; Одес. нац. юрид. акад. – О.: Фенікс, 2009. – С. 579-580.
 17. Стоянов Н.М. Свойства системы доказательств в уголовном процессе /Н.М. Стоянов //»Ломоносов», XVI Междунар. конф. студ., аспирантов и молодых ученых (2009; Москва). Междунар. конф. студ., аспирантов и молодых ученых «Ломоносов», 14-18 апр. 2009 г. [материалы] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2009/30_14.pdf
 18. Стоянов М. Достатність доказів у кримінальному процесі України /М. Стоянов //»Держава і право: de lege praeterita, instante, future», Міжнар. наук.-практ. конф. (2009; Миколаїв). Міжнародна науково-практична конференція «Держава і право: de lege praeterita, instante, future», 27-28 листоп. 2009 р. [матеріали] /за заг. ред. О.В. Козаченка. – Миколаїв: Іліон, 2009. – С. 325-326.
 19. Стоянов М.М. Деякі питання визначення властивостей доказів в кримінальному процесі /М.М. Стоянов //»Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», Міжнар. наук.-практ. конф. (2009; Одеса). Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», 9 жовт. 2009 р.: [матеріали]. – О.: Фенікс, 2009. – С. 549-551.

20. Стоянов М. Компоненти допустимості та достовірності доказів: спірні питання /М.М. Стоянов //»Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави», Міжнар. щоріч. наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студ. (2010; Львів; Одеса). Міжнародна щорічна наукова конференція молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави», 2010 р.: [присвяч. пам'яті видатних вчених-юристів П.О. Недбайла, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова : матеріали]. – Л.; О., 2010. – С. 184-186.
21. Стоянов М.М. Визначення властивостей доказів в проектах нового КПК України /М.М. Стоянов //»Правове життя сучасної України», Міжнар. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу (2010; Одеса). Міжнародна наукова конференція професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України», 2010 р.: [матеріали] /відп. ред. д-р юрид. наук., проф. Ю.М. Оборотов; Одес. нац. юрид. акад. – О.: Фенікс, 2010. – С. 571-573.

АНОТАЦІЯ

Стоянов М.М. Властивості доказів у кримінальному процесі України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена розробці системної концепції властивостей доказів у кримінальному процесі, визначенню шляхів удосконалення механізму встановлення властивостей доказів на різних стадіях кримінального процесу.

Досліджено питання виділення двох аспектів доказування, дається авторське визначення доказування в кримінальних справах, обґрунтовується необхідність виокремлення замість перевірки та оцінки такого елемента процесу доказування в кримінальних справах, як дослідження доказів. Доведено, що доказами в кримінальному процесі необхідно вважати єдність відомостей про обставини справи та процесуальну форму їх отримання.

Розглянуто питання визначення сутності властивостей доказів, встановлення їх переліку, здійснено критичний аналіз аргументів віднесення, крім належності та допустимості, до числа властивостей інших ознак доказів.

Проаналізовано механізм та особливості встановлення властивостей доказів на різних стадіях кримінального судочинства. Визначено взаємозв'язок та співвідношення властивостей доказів у кримінальному процесі.

За результатами дослідження сформульовано висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства і розробку нового КПК України.

Ключові слова: доказування в кримінальному процесі, докази, належність доказів, допустимість доказів, достовірність доказів, достатність доказів.

АННОТАЦІЯ

Стоянов Н.М. Свойства доказательств в уголовном процессе Украины.

– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация является исследованием, в котором изучены актуальные проблемы понятия, взаимосвязи и соотношения свойств доказательств, порядка и механизма их установления в процессе доказывания по уголовным делам.

Основная цель диссертации состоит в том, чтобы на основе системного анализа теоретических положений и современной практики доказывания в уголовном судопроизводстве, с учетом соответствующих нормативных положений, разработать научно обоснованную концепцию понимания свойств доказательств, а также сформулировать соответствующие теоретические выводы и практические рекомендации.

Автор представленного исследования поддерживает распространенную позицию ученых, считающих, что доказательством в уголовном процессе необходимо считать единство сведений об обстоятельствах дела и процессуальной формы их получения, которые находятся между собою в диалектической связи. Таким образом, делается вывод о том, что к числу свойств доказательств можно отнести лишь относимость и допустимость.

Диссертант дает собственное определение понятия достоверности доказательств, уделяет значительное внимание свойству достаточности системы доказательств, его компонентам. Подчеркивается, что в основу итоговых процессуальных решений в уголовном деле должна быть положена достаточная совокупность не только относимых и допустимых, но и достоверных сведений. Такая совокупность свидетельствует о существовании системы доказательств.

В работе поддаются критике попытки расширения в научной литературе перечня свойств доказательств. Диссертантом усовершенствован тезис о том, что убедительность (сила, значение, значимость) доказательства представляет собой проявление достоверности, а значит, не приобретает самостоятельного значения свойства доказательства в уголовном процессе. Аргументируется позиция, что доброкачественность доказательств также не является их свойством, а целиком охватывается понятиями относимости, допустимости и достоверности.

В диссертации не находит подтверждения существующая в научной литературе позиция включения в понятие относимости доказательств способности устанавливать обстоятельства, подлежащие доказыванию в уголовном деле. В работе подчеркивается, что следствием такого подхода является неминуемое отождествление свойства относимости доказательств с их достоверностью или достаточностью. В связи с этим относимость доказательств определена как свойство доказательства, характеризующее связь составляющих его содержание сведений с обстоятельствами, подлежащими доказыванию по уголовному делу. Теоретически сформулировано понятие локального предмета доказывания как

совокупности обстоятельств, подлежащих установлению при производстве по уголовному делу, но не связанных с его разрешением.

Проанализированы концепции допустимости доказательств. Обосновывается необходимость нормативного закрепления в уголовно-процессуальном законе положений теории «асимметрии» правил допустимости доказательств, а также доктрины «плодов отравленного дерева» в узком аспекте ее понимания. Указывается на необходимость внедрения в уголовно-процессуальное право института крайней необходимости. Особое внимание уделено исследованию проблемы процессуального порядка и правовых последствий установления недопустимости доказательств. Делается вывод о том, что основания признания недопустимыми сведений об обстоятельствах дела и отказ от дальнейшего использования их в процессе доказывания должны формулироваться в мотивировочной части итогового процессуального решения, без оформления отдельного процессуального документа.

В результате исследования автором обоснованы конкретные рекомендации и предложения по усовершенствованию следственно-судебной практики, а также правового регулирования свойств доказательств в действующем уголовно-процессуальном законодательстве и проекте УПК Украины.

Ключевые слова: доказывание в уголовном процессе, доказательства, относимость доказательств, допустимость доказательств, достоверность доказательств, достаточность доказательств.

SUMMARY

Stoyanov N.M. Properties of evidence in criminal procedure of Ukraine. – Manuscript.

The Dissertation for the Candidate of Law Degree, speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2010.

The dissertation is dedicated to the complex analysis and development of system conception of properties of proofs in a criminal process, to determination of ways of improvement of mechanism of establishment of properties of proofs in the different stages of criminal process. The question of selection of two aspects of finishing telling lights up in-process, author determination of finishing telling is given in criminal cases, the necessity of selection is grounded in place of verification and estimation of such element of process of finishing telling in criminal cases as research of proofs.

A mechanism and features of establishment of properties of proofs is analysed in the different stages of the criminal legal proceeding. Certainly intercommunication and correlation of properties of proofs in a criminal process. As a result of research conclusions and suggestions, directed on the improvement of current legislation.

Key words: proving in criminal procedure, evidences, pertinence of evidence, admissibility of evidence, authenticity of evidence, sufficient evidences.